

UOT 94`04/15”

XVI ƏSRDƏ FRANSA-İSPANIYA MÜNASİBƏTLƏRİNƏ DAİR

Sevinc Ə.ZEYNALOVA*

XVI əsrdə Avropa beynəlxalq münasibətlərin yeni mərhələsinə qədəm qoydu. Bu zaman bir çox ölkədə torpaqların birləşdirilməsi başa çatmışdı, mütləq dövlətlər ortaya çıxmışdı. Mütləq monarxiyaların yaranması ilə iri dövlətlər arasındakı ziddiyyətlər ön plana çıxmışdı.

Avropada beynəlxalq ziddiyyətlərin başlıca düyünlərindən biri fransız-İspan ziddiyyətləri idi ki, onların da əsasında, bir tərəfdən, imperator V Karlın Avropadakı hegemonluq iddiaları, imperatorun qonşu dövlətlərin daxili işlərinə qarışması, digər tərəfdən, Fransanın özünü maraqları dururdu. Bu dövrdə “Böyük Coğrafi Kəşflər”in sayəsində İspaniyanın okeanın digər tərəfindəki mülləri onu müstəmləkə dövlətləri içərisində önə çıxarmışdı.

Bu iki dövlət arasında baş vermiş İtaliya müharibələri (1494-1559) XVI əsrdə beynəlxalq münasibətləri kəskinləşdirən amillərdən olmuşdur. Fransa ilə İspaniya arasındakı ziddiyyətlər nəinki həll olmadı, əksinə daha da kəskinləşdi. Bu münaqişə qüvvələr nisbətini müəyyən edərək, Avropada siyasi, o cümlədən diplomatik mübarizənin əsas istiqamətlərini təyin etdi.

Açar sözlər: Orta əsrlər, Avropa, Fransa-İspaniya münasibətləri, İtaliya müharibələri, beynəlxalq münasibətlər

Giriş. XVI əsr – Avropanın orta əsrlər tarixinin son mərhələsi olmaqla bərabər, sosial-siyasi və iqtisadi həyatda, həmçinin beynəlxalq münasibətlərdə köklü dəyişikliklərin baş verdiyi dövrdür. Bu dövrdə feodal təsisatların ortadan qalxması, kilsənin ikinci plana keçməsi, siyasi və sosial həyatın dünyəviləşməyə başlaması beynəlxalq münasibətlərə də ciddi şəkildə təsir göstərmişdir. Bu dəyişiklikləri aşağıdakı şəkildə icmallaşdırma bilərik: XVI əsrdə Avropa dövlətlərinin beynəlxalq münasibətlərində yeni mərhələ başlayır və bu mərhələnin ən səciyyəvi cəhəti qitədə milli dövlətlərin – mütləq monarxiyaların təşəkkülü olmuşdur. Digər tərəfdən, bu dövrdə beynəlxalq iqtisadi münasibətlər də sistem halını alır. Həmin sistemin yaranması, bilavasitə Amerika qitəsinin, həmçinin Hindistana dəniz yolunun avropalılar üçün açılması ilə bağlı idi. Avropa dövlətlərinin yeni torpaqlarda müstəmləkə maraqlarının toqquşması Avropanın qitə siyasətinə də təsir göstərir. XVI əsrdə müstəmləkələr uğrunda mübarizənin və dünyanın bölüşdürül-

* Bakı Dövlət Universitetinin müəllimi; sevinc_zeynalova@hotmail.com; ORCID ID: 0000-0001-6679-2483

məsinin ilk mərhələsi başlayır. “Böyük Coğrafi kəşflər” adlandırılan hadisə beynəlxalq əlaqələri də genişləndirir: Amerika qitəsi ilk dəfə, Hind okeanı bölgəsi isə daha fəal şəkildə dünyanın siyasi və iqtisadi əlaqələrinə qatılır.

Avropanın bu dövrdə siyasi xəritəsi dəyişir. Belə ki, XVI əsrin əvvəllərinə doğru İngiltərə, Fransa, İspaniya, Portuqaliya, Danimarka və İsveç artıq dövlət vəhdətinə nail olur, bu ölkələrdə milli dövlətlər yaranır və həmin ölkələrin tarixi torpaqlarının coğrafiyası əsasən tamamlanır. Eyni zamanda, XVI əsrdə Habsburqların çoxmillətli imperiyası (“Müqəddəs Roma imperiyası”) parçalanır və onun yerində yeni dövlətlər meydana çıxır. Avropanın bu siyasi coğrafiyası XIX əsrin əvvəllərinədək (Napoleon müharibələrinədək), demək olar ki, dəyişmir.

Mütləq monarxiyaların yaranmasının ardından, XVI əsrin əvvəllərinə doğru Avropa ölkələrində dövlət vəhdətinin zərurəti ortaya çıxır və “dövlət marağı” prinsipi həm daxili, həm xarici siyasətin başlıca meyarına çevrilir. “Dövlət marağı”nı və “ümumi rifah”ı təmin etmək üçün dövlətlərin istifadə etdiyi bütün vasitələr məqbul sayılır. Din artıq siyasətdə ikinci dərəcəli rol oynayır, Avropa siyasəti dünyəviləşir: kilsənin mövqeyi kəskin şəkildə aşağı düşür. 1648-ci il Vestfaliya sülhündən sonra isə Avropa diplomatiyası Yeni dövrün diplomatiyası olur.

Təəssüf ki, bu dəyişikliklərin fonunda Avropanın bir qisim ölkəsi də var idi ki, onların siyasi həyatı köhnə, feodal pərakəndəliyi qaydalarını saxlamaqda idi və bu dövlətlərin içərisində İspaniya öndə dururdu. 1492-ci ildə Rekonkistanı uğurla başa çatdıran İspaniya XVI əsrə vahid, mərkəzləşmiş dövlət kimi daxil olsa da, onun siyasi quruluşu, siyasi ənənələri yenə də feodal səciyyəsinə saxlamaqda idi. Ölkədə feodal üsul-idarəsi çox güclü idi, kapitalist münasibətlərinin yaranması prosesi ləng gedirdi. Amma XVI əsr həm də İspaniyanın beynəlxalq nüfuzunun çox yüksək olduğu dövrdür: bunun da başlıca səbəbləri – səkkiz əsr davam etmiş Rekonkistanın doğurmuş olduğu hərbi ənənələr, hərbi güc, böyük donanma, diplomatiya və əlbəttə ki, əldə edilən müstəmləkələr idi. İspaniyanı güclü edən məqamlardan biri də 1519-cu ildə ölkənin Habsburqlar imperiyasının tərkibinə daxil olması idi ki, bu imperiyanın da coğrafi hüdudları və maddi imkanları XVI əsr boyu nəhəng olmuşdur.

Fransa-İspaniya ziddiyyətlərinin səbəbləri. İspaniyanın xarici siyasətinin fəallığı bütün XVI əsr boyu davam etmişdir. Bir yüzillik boyunca Avropada elə bir beynəlxalq əhəmiyyətli hadisə olmamışdır ki, İspaniya həmin hadisədə bu və ya digər dərəcədə iştirak etməsin, ya da başqa ölkələrin daxili siyasətinə müdaxilə etməsin. Bəlkə bu səbəbdəndir ki, XVI əsr Avropada İspaniyanın üstünlüyü dövrü kimi qiymətləndirilir [1, 11].

Kristofor Kolumb, Vasko da Qama və Fernado Magellanın məşhur səyahətlərindən sonra İspaniyanın müstəmləkələr uğrunda Portuqaliya ilə

rəqabəti çox kəskinləşmişdi və bu, 1580-ci il İberiya uniyasının imzalanmasına qədər davam etmişdi. Amma bu dövrdə İspaniyanın Avropa qitəsinin özündə də bəzi dövlətlərlə ziddiyyətli münasibətləri var idi. Bu dövlətlərin içərisində ən başda Fransa, daha sonra İngiltərə gəlirdi. XV əsrin sonu – XVI əsrin əvvəllərinə doğru İspaniya–Fransa gərginliyinin artmasında iki məqam böyük rol oynamışdır: birincisi, 1519-cu ildə İspaniyanın yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, “Müqəddəs Roma İmperiyası”nın tərkibinə qatılması və bununla da ölkənin xarici siyasətinin Habsburqların beynəlxalq ziddiyyətləri orbitinə daxil olması və ikincisi, Fransanın özünün də qitədə hegemonluq siyasətinin güclənməsi.

Məlum olduğu kimi, XV əsrin sonu Fransa krallarının mərkəzləşmə siyasətinin XI Lüdovik (1461-1483) tərəfindən başa çatdırılması və vahid, mərkəzləşmiş Fransa üçün ən böyük təhlükə olan Burqundiya hersoqu Cəsur Karlın məhv edilməsi (1477) ilə Fransanın sərhədləri “Müqəddəs Roma imperiyası”nın hüduddlarına qədər genişlənməmişdi. Cəsur Karlın qızı Burqundiya Mariyanın Maksimilian Habsburqla (1486-1519) nigahı isə bu sonuncunu Fransanın güclü rəqibinə çevirmişdi [2, 73]. Üstəlik, imperator Maksimilianın Mariya ilə nikahından doğulan oğlu I Filipp (1504-1506) İspaniya şahzadəsi Xuana (Araqonlu Ferdinand və Kastilyalı İzabellanın qızı) ilə evləndiyindən, bu nigahdan doğulan Karlos həm də İspaniya taxtının vəliəhdi olmuşdu [3, 44]. Bu da o demək idi ki, Habsburqlar ailəsinin mülkləri Fransanı hər tərəfdən əhatələmişdi. Bu əhatədən çıxmaq üçün ən zəif halqanı qırmaq lazım idi ki, Fransa üçün bu zəif halqa, İtaliya idi, çünki İtaliya pərakəndə halda idi və Habsburqlardan asılılığı daha çox formal xarakter daşıyırdı [4, 140].

Məlum olduğu kimi, 1519-cu ildə imperator Maksimilianın vəfatından sonra taxta onun nəvəsi, o zaman İspaniyanın kralı olan V Karl[os] (1519-1555) keçdi. Fransa bütün istiqamətlərdə alman imperiyasının təhlükəsi qarşısında qalmış oldu: şimalda Habsburqlar Niderlanda sahib idilər, Niderlandın iki qraflığı – Flandriya və Artua isə fransız kralının vassalı idilər. Şimal-şərqdən və şərqdən Almaniya ilə Fransa arasında sərhəd çox qeyri-müəyyən qalırdı, çünki Fransanın sərhədində yerləşən bəzi knyazlıqlar imperiya ilə çox zəif əlaqədə idilər, İsveçrə isə bu dövrdə faktiki müstəqil idi. Cənubda Savoyya hersoqları da İmperiya ilə əlaqələrini “unutmağı” üstün tuturdular [5, 131]. Beləliklə, Almaniyanın siyasi vəziyyəti onun Fransa ilə mübarizə qüdrətini azaldırdı.

Əslində İspaniya və Fransa arasında münasibətlər XV əsrin sonunadək dinc xarakter daşmışdır. Lakin XV əsrin sonu hər iki dövlətin əraziləri toqquşunca və sərhəddəki mübahisəli ərazi – Russilyon məsələsi ortaya çıxınca, münasibətlər kəskinləşməyə başladı [6, 135]. İspaniya, daha dəqiq desək, Araqon sülaləsi bu dövrdə Aralıq dənizinin qərbində xeyli ərazilər

əldə etmişdi: Balear adaları, Siciliya və Sardiniya İspaniyaya məxsus idi, Araqon sülaləsinin bir qolu isə 1435-ci ildən Neapolda hakimiyyətə gəlmişdi. Yeni dünyanın kəşfi ilə isə İspaniya, onunla bir yerdə Habsburqlar yeni gəlir mənbələri əldə etmişdi. Belə bir qüdrətli dövlətin varlığı Fransa'nın qitədəki hegemonluq iddialarına tərs mütənasib idi.

Beləliklə, Avropanın qərbində yaranan İspaniya / Habsburq – Fransa ziddiyyətləri iki əsrdən çox beynəlxalq aləmin əsas ziddiyyət ocaqlarından biri oldu. Fransa, İspaniya və “Müqəddəs Roma imperiyası” arasında ziddiyyətlər İtaliya müharibələrinə (1494-1559) gətirib çıxardı. Bəzi tarixçilər (S.Skazkin, Y.İvonin) İtaliya müharibələrini Ümumavropa münaqişəsi hesab edirlər, bu müharibələr təkcə İtaliyada yox, bütün Avropada hegemonluq uğrunda aparılmışdır [7, 35; 8, 98]. Digər tərəfdən, bu münaqişədə adı çəkilən ölkələrlə yanaşı, İngiltərə də iştirak etmiş, Osmanlı dövləti ilə Fransa arasında məhz bu müharibə gedişində “kapitulyasiya” müqaviləsi bağlanmışdır.

İtaliya müharibələri (1494-1559) gedişində Fransa-İspaniya ziddiyyətləri. İspaniya və demək ki, Habsburqlarla müharibənin zəruriliyini başa düşən Fransa düşmənə zərbəni, yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, ən zəif halqada – İtaliyada vurmağa çalışırdı və “Anju vərəsəliyi” bu yolda fransızlar üçün bəhanə idi. “Anju vərəsəliyi”nin – Neapol krallığının Fransaya geri qaytarılması planı hələ XI Lüdovikin dövründə hazırlanmışdı [7, 38]. Lakin İtaliya yürüşünün hazırlanması üçün güclü qonşuların – İspaniyanın, İngiltərənin və Habsburqlar imperiyasının neytrallaşdırılması zəruri idi. Bu problemlər əvvəlcə Bretanın fransız krallığına birləşdirilməsi (1491), daha sonra İspaniya və İmperiya ilə bir neçə müqavilənin imzalanması (1493) sayəsində həll edildi. Fransa İspaniyaya Russilyon və Perpinyan qraflıqlarını güzəştə getdi, Maksimilianla danışıqlarda isə fransız kralı Franç-Konte və Flandriyadan əl çəkməli oldu [9, 45].

Bretanın birləşdirilməsindən sonra Fransa üçün İtaliyaya yürüş real oldu. İtaliya dövlətlərinin siyasi durumu – pərakəndəliyi də bu yürüşü asanlaşdırdı. Yürüşün olacağından xəbər tutan italyanlar antifransız liqasını yaratmaq yerinə diplomatik fəaliyyəti gücləndirməyi üstün bildilər, lakin artıq 1494-cü ilin yayında fransız ordusunun avanqanrdları Romanya vilayətinə daxil oldular. İtalyanlar bir-birinin ardınca ağır məğlubiyyətlərə uğradılar. 1494-cü ilin sentyabrında Fransa kralı VIII Karl (1483-1498) özü İtaliyaya gəldi, 1495-ci ilin fevralında fransızlar artıq Neapolda idilər [10, 167].

Fransız ordusunun bu qələbələri imperator Maksimilianı, həmçinin Kastiliya və Araqon krallarını narahat etməyə bilməzdi və bu üç dövlətin arasında bir antifransız ittifaqının yaradılması zəruri idi. İspaniyanın və alman imperiyasının təşəbbüsü ilə yaradılan antifransız liqasına az sonra Milan, Venesiya və Papa vilayəti daxil oldu [10, 167]. Qeyd edək ki, anti-

fransız liqasının yaradılması haqqında danışıqlar gizli aparılmış və fransız diplomatları onun haqqında gec xəbər tutmuşdular. 6 iyun 1495-ci ildə Liqa qoşunları ilə fransızlar arasında baş verən Fornovo döyüşündəki məğlubiyyət fransızların İtaliyanı tərک etməsi ilə nəticələndi [5, 133]. Lakin fransızların İtaliyanı tərک etməsi bu ölkəyə sakitlik gətirmədi. İtaliyadakı siyasi mütənəsiblik tezliklə dağıldı və Fransa bundan istifadə etmək qərarına gəldi. 1498-ci ildə hakimiyyətə gələn Fransanın yeni kralı XII Lüdovik (1498-1515) daha real məqsədlər qarşıya qoymuşdu – Milanda bərqərar olub Apeninin şimalında möhkəmlənmək.

1500-cü ilin noyabrında Fransa Neapol krallığının bölüşdürülməsi haqqında İspaniya ilə müqavilə imzaladı. Müqaviləyə görə, Fransa Neapolu, Kampaniyanı və Abrussanı, İspaniya isə – Apuliyanı və Kalabriyanı alırdı. 1517-ci ilin martında isə Fransa və İspaniya razılaşmasına Venesiya və Papa vilayəti də qoşuldu. Bağlanan müqaviləyə görə, Apenin yarımadası Fransa, İspaniya, Venesiya və papalıq arasında nüfuz dairələrinə bölündü [5, 133]. Lakin bu qüvvələr nisbəti də sabit olmadı.

1519-cu ildə İspaniya kralı Karlosun alman imperatoru seçilməsi ilə Fransa hər tərəfdən Habsburq mülkləri ilə əhatələndi. Münaqişənin siyasi coğrafiyası genişləndi, Paris üzərində Niderland təhlükəsi peyda oldu. Lakin bu zaman imperiya torpaqlarında başlayan Reformasiyanın və İspaniyadakı Kommuneros üsyanından istifadə edən Fransanın yeni kralı I Fransisk (1515-1547) 1521-ci ilin yazında hərbi əməliyyatlara başladı. Bu əməliyyatlar uzun çəkdi və Fransaya uğur gətirmədi. Üstəlik, Paviya döyüşündə əsir düşən I Fransisk Madridə gətirildi. 1525-ci il Madrid sülhünə görə, Fransa italyan torpaqlarına iddialarından, Burqundiyaaya olan hüquqlarından əl çəkirdi. Məhz bu dövrdə I Fransiskin Osmanlı sultanı I Süleyman ilə (1520-1566) diplomatik yazışmalarının başladığı hesab edilir [1, 176-177].

1526-cı ilin aprelində I Fransisk Parisə döndü və Madrid sülhünü ratiifikasiya etməkdən imtina etdi [7, 51-52]. Osmanlı dəstəyinə arxalanan fransız kralı dərhal antihabsburq koalisiyasının yaradılması haqqında danışıqlara başladı. 1526-cı ilin mayında təşkil olunan Konyak liqasına (vilayətin adı ilə) Fransa, Papa dövləti, Venesiya, Genuya, Florensiya və Milan daxil oldu. Lakin Liqa üzvləri arasında çox güclü nifaq mövcud olduğundan, artıq 1527-ci ilin martında Konyak Liqası buraxıldı. 1529-cu ilin yazında Kambredə İmperiya, Fransa, İngiltərə və Savoyya hersoqluğu arasında danışıqlar başladı, avqust ayında Kambre sülhü bağlandı. Bu sülh danışıqlarının əsas vasitəçiləri V Karlın bibisi Avstriyalı Marqarita və I Fransiskin anası Navarralı Marqarita olduğu üçün, bu sülhə bəzən “xanımların sülhü” də deyilir. Sülhə görə, İmperiya Fransanın Burqundiya üzərində hüquqlarını tanıyırdı, Fransa isə İtaliyaya, Flandriyaya və Artuaya olan iddialarından əl çəkirdi. Fransa, həmçinin türklərə qarşı mübarizədə impera-

tora kömək göstərəcəyinə söz verirdi [7, 55].

Kambre sülhündən sonra Avropa siyasətində təşəbbüs Habsburqların əlinə keçdi. V Karl öz uğurları ilə kifayətlənmək istəməyib Fransanı Osmanlı türklərinə qarşı mübarizəyə cəlb etmək istəyirdi. Fransanın isə bu dövrdə diplomatik fəaliyyəti bir neçə istiqamətdə gedirdi: Almaniyanın və İngiltərənin protestantları ilə əlaqələri möhkəmləndirmək; Osmanlılarla yaxınlaşmaq; papa və italyanlarla intriqları davam etdirmək.

1536-1538-ci illərdə baş verən hərbi əməliyyatların təşəbbüskarı da Fransa oldu. Hərbi cəhətdən fransızlar strateji məqamı düzgün seçsələr də (imperiya qoşunları Tunisdə Osmanlı türkləri ilə vuruşurdu), diplomatik baxımdan bu, uğursuz addım idi, çünki Osmanlı dövləti ilə “kapitulyasiya” müqaviləsi bağlamış I Fransisk (müqavilənin mahiyyəti haqqında bax: 12, 245-252] türklərlə mübarizə aparən V Karla qarşı çıxış edirdi; bu isə xristian dünyasında çox pis qarşılanmışdı. Hərbi əməliyyatlar tərəflərdən heç birinə uğur gətirmədi və 1538-ci ilin iyununda Nitsada danışıqlar başladı. Osmanlı türklərinə qarşı mübarizənin daha vacib olduğu ideyası ilə çıxış edən papa III Pavel bu danışıqlarda vasitəçi idi. İyunun 18-də bağlanan sülhə görə, hər iki tərəf bir-birilərinə olan iddialarından əl çəkirdi [7, 60].

Sonrakı illərdə Avropada qruplaşmalar xeyli dəyişikliyə uğradı: V Karl İngiltərəni öz tərəfinə çəkə bildi, Fransa isə Danimarka və İsveç ilə yaxınlaşma xətti götürdü (Otuzilik müharibədə də fransızların müttəfiqləri dəyişməz qaldı). Bir neçə illik hərbi əməliyyatlardan sonra, 1544-cü ilin sentyabrında Krepidə sülh bağlandı [11, 182]. 1555-ci ildə V Karl imperator taxtından əl çəkəndən və imperiya onun qardaşı Avstriyalı I Ferdinandın və oğlu II Filipin arasında bölünəndən sonra, Fransanın İtaliya siyasəti yenidən fəallaşdı. 1556-cı ildə II Henri papa IV Pavel ilə ittifaq bağlamağa müyəssər oldu [13, 234].

İtaliyadakı qoşunlarına o qədər də ümid bağlamayan ispan kralı II Filipp (1555-1598) Fransaya şimaldan zərbə endirmək qərarına gəldi. Bu məqsədlə II Filipp arvadı, İngiltərə kraliçası Mariya Tüdüru Fransaya qarşı müharibəyə təhrik etdi və 1557-ci ildə İngiltərə Fransaya müharibə elan etdi. Lakin 1558-ci ilin yanvarında ingilislərin qitədəki dayaq məntəqəsi – Kale qalası fransızların əlinə keçəndən sonra İngiltərə faktiki müharibədən çıxdı. 1558-ci ilin noyabrında Mariya Tüdürun vəfatı və taxta Yelizavetanın keçməsi ilə, İngiltərə İspaniya ilə ittifaqdan çıxdı. Bəzi tarixçilər müharibənin başa çatmasında onu maliyyələşdirən Antverpen və Lion banklarının iflas etməsi faktının da az rol oynamadığını düşünməkdədirlər [7, 66].

1559-cu il aprelin 2-3-də Kato-Kambrezidə bağlanan sülh İtaliya müharibələrinə son qoydu. Fransa Lotaringiyada Mets, Tul və Verden qalalarını, İtaliyada Asti qraflığını qazanırdı, Frans-Konte üzərində hüquqlarını bərpa edirdi, lakin İtaliyaya olan iddialarından əl çəkirdi. İspaniya Neapol

krallığını və Milan hersoqluğunu ələ keçirirdi [5, 136]. Beləliklə, II Filipp əsas məqsədinə çatdı – İtaliyanı özünə tabe etdirə bildi. Fransaya gəlincə, o, öz milli ərazilərinin kiçik bir hissəsini də itirmədi. Digər tərəfdən, Fransa V Karlın imperiyasını parçalamağa müyəssər oldu. Tezliklə İspaniyanın başı Niderlanddakı milli-azadlıq hərəkatına qarışdı, Fransada isə vətəndaş müharibələri (1562-1594) başladı.

İtaliya müharibələri Ümumavropa münaqişəsi olaraq qitədəki yeni qüvvələr nisbətini bərqərar etdi və buradakı siyasi, o cümlədən diplomatik mübarizənin əsas istiqamətlərini müəyyənləşdirdi.

Nəticə. Məqalədə nəzərdən keçirdiyimiz problemin yekunu olaraq aşağıdakıları söyləyə bilərik: XVI əsrdə Avropada milli dövlətlərin öz maraqları uğrunda mübarizəsi ticarət mübahisələrini, xüsusilə də dəniz yollarını, xammal və istehlak bazarlarını ələ keçirmək, müstəmləkələrdə üstünlük qazanmaq üçün münaqişələri doğururdu. Milli dövlətlərin inkişafı üçün ciddi maneə – orta əsrlərin sülalə prinsipi idi, bu prinsipə görə nigahlar və vərəsəlik yolu ilə etnik və ərazicə ayrı olan vilayətlər bir hökmdarın hakimiyyəti altına düşürdü. Sərhəd məsələsi – ayrı-ayrı ölkələr arasında sərhədlərin qeyri-müəyyənliyi, müxtəlif dövlətlərin bəzi sərhəd vilayətlərinin siyasi müstəqilliyinin saxlanması da gərgin mübarizəyə gətirib çıxarırdı. Lakin bu sadələdiyimiz prinsiplər daha çox İspaniya və onun bir müddət tərkibinə qatıldığı Habsburqlar imperiyası üçün əhəmiyyət kəsb edirdi, bu imperiya isə tarixi anoxronizmə çevrilməkdə idi.

XVI əsrin beynəlxalq münasibətlərində ön plana mərkəzləşmiş iri dövlətlər arasındakı ziddiyyətlər çıxır, orta və xırda dövlətlər isə bu münaqişələrə bu və ya digər dərəcədə qoşulmalı olur. Bu səbəbdən, həmin münaqişələr ümumqitə xarakteri alır. Həmin münaqişələrdə hər hansı bir ölkənin üstünlüyünə yol verilmirdi, əvvəlki qüvvələr nisbəti qorunurdu. Beynəlxalq münasibətlərin başlıca prinsipi isə siyasi mütənəsbilik idi.

İspaniya monarxları – I Karlos (alman imperatoru olaraq – V Karl) və onun oğlu II Filippin istər daxili, istərsə də xarici siyasətləri çox radikal, qəddar və avantürist xarakter daşımışdır. Bu səbəbdən də XVI əsrin ikinci yarısından başlayaraq İspaniya uzunmüddətli iqtisadi tənəzzül dövrünə daxil olur. II Filippin xarici siyasəti kralın avantürist planına – dünyada protestantların kökünün kəsilməsi məqsədinə tabe edilmişdi. Mariya Tüdorun vəfatından sonra İngiltərədə hakimiyyətə protestant kraliçanın – Yelizaveta Tüdorun gəlməsi ilə İspaniyanın bu ölkə ilə münasibətləri kəskin surətdə pisləşir. Üstəlik, İngiltərə İspaniyaya Atlantikada rəqibi kimi baxırdı və Avropa siyasətində də böyük ziddiyyətlərə malik idi. 1588-ci ildə “Məğlubedilməz Armada”nın İngiltərə tərəfindən darmadağın edilməsi isə İspaniyanın Atlantikadakı qüdrətinə böyük zərbə vurur və onun Avropadakı nüfuzunu endirmiş olur.

İspaniyanın bu məğlubiyyəti onun növbəti yanlış addım atmaqdan çəkindirmir – II Filipp Fransadakı vətəndaş müharibələrinə (1462-1494) birbaşa müdaxilə edir, bu isə İspaniyaya heç bir xeyir gətirmir. İspaniyanın Osmanlı dövləti ilə münasibətləri də uğursuz olur. 1571-ci ildə Lepantoda türk donanmasını ağır məğlubiyyətə uğratmaqda ən böyük rolu II Filippin qardaşı don Xuanın donanması oynayır. Lakin II Filipp qardaşının bu qələbəsindən ehtiyatlanaraq onu antiosman kampaniyasından uzaqlaşdırır. Nəticədə don Xuanın ələ keçirdiyi Tunis yenidən osmanlıların əlinə keçir. Hakimiyyətinin sonuna doğru (1598) II Filipp öz planlarının necə bir uğursuzluğa düşər olduğu başa düşür. İspaniya Avropanın iqtisadi baxımdan geridə qalmış bir ölkəsinə çevrilir, onun Avropa siyasətindəki üstünlüyü Fransanın və İngiltərənin əlinə keçir.

ƏDƏBİYYAT

1. Gözəlova Y.H. Beynəlxalq münasibətlər tarixi (XVI-XVII əsrin birinci yarısı). - Bakı: Elm, - 2006, – 62 s.
2. История средних веков. Под ред. С.П.Карпова. Т.2. Раннее новое время. - Москва: МГУ, - 2000, – 432 с.
3. История Испании. – Москва: Астрель, - 2006, – 222 с.
4. Мамедова Н.Б. Международные отношения в Западной Европе накануне Итальянских войн (1494-1559) // Bakı Universitetinin Xəbərləri, Humanitar Elmlər Seriyası, 2010, sayı 2, s.139-143.
5. Çağlayan Y.H., Məmmədova N.B., Zeynalova S.Ə. Orta əsrlər tarixi. Son orta əsrlər və ya Erkən Yeni dövrün başlanğıcı. -Bakı: 2017, – 164 s.
6. Альтамира-и-Кревеа Р. История Испании. Т.2. - Москва: Иностранная литература, - 1951, – 359 с.
7. Ивонин Ю.Е. У истоков европейской дипломатии Нового Времени. - Минск: Изд-во Университетское, - 1984 – 160 с.
8. Ивонин Ю.Е. Становление европейской системы государств. - Минск: Изд-во Университетское, - 1989, - 199 с.
9. История Европы. Т.3. От средневековья к Новому времени. - Москва: Наука, - 1993, – 656 с.
10. История Италии. Т.1. Под ред. С.Д.Сказкина, Л.А.Котельниковой, В.И.Рутенбурга. - Москва: Наука, - 1970, – 426 с.
11. Pıncık N. Kuruluş ve İmparatorluk Sürecinde Osmanlı. - İstanbul: Tımas, - 2011, – 304 s.
12. Kallek C., İnalçık X. İmtiyazat // TDV İslam Ansiklopedisi, 2000, cilt 22, s.245-252.
13. Сказкин С.Д. Итальянские войны // Сказкин С.Д. Из истории социально-политической и духовной жизни Западной Европы в средние века. - Москва: Изд-во Зарубежной литературы, - 1981 – 295 с.